

At fotografere arbejde

De valgte fotografier i dette nummer af *Passage* kommer ud af en større sammenhæng, og uden en redegørelse for den kan man ikke forstå billederne, omend de i sig selv er fortællende og viser et forløb fra kranen i arbejde sammen med de endnu arbejdende til tegn på forladthed. Udvalget illustrerer det forsvindende frem til forladtheden og er på den måde i overensstemmelse med den bog, de kommer fra: *Dokken. En forsvunden verden* (2008).

Historien bag fotografierne er værftsindustriens nedlæggelse i Danmark. I dette tilfælde Aarhus Flydedok A/S, der blev erklæret konkurs 26. februar 1999. Ca. 800 arbejdere blev fyret og sluttede sig til den store skare af nationalt og internationalt arbejdsløse værftsarbejdere. I Aarhus indgik 22 som fortællere i projektet "Dokarbejdernes historie fortalt af os selv" (1999-2003) på initiativ af Ditte Scharnberg og mig, projektledere i *Arbejdererindringer i Aarhus* (1982-2005). Nok kunne ledelsen tage arbejdspladsen fra dem, men fortalte de deres historie, så kunne glemslen ikke tage deres erfaringer og den betydning, som værftet havde haft i deres liv. Det forstod den tidligere fællesklub, som støttede projektet gennem 3 ½ år, til og med udgivelsen *I Dokkens verden* (2003).¹

I dette forløb opstod ideen om at fotografere værftets nedbrydnings- og afviklingsproces, og den blev realiseret i et samarbejde mellem arbejdsmand, fortæller og talsmand for gruppen, Villy Andersen, og mig. Dokprojektet blev forankret i *Åstedet – arkiv og kulturværksted for den oversete historie* ledet af Ditte Scharnberg og mig. *Åstedet* var vores sidste større projekt inden for *Arbejdererindringer i Aarhus*, i samarbejde med arbejdere og deres faglige organisationer lokalt, i visse projekter på landsplan især med SiD og KAD, nu 3F. Der var tale om et arkiv og kulturværksted med skiftende projekter, hvor arbejderes livshistoriske beretninger som mundtlig tradition blev formidlet i flere forskellige former: båndoptagelser, studiekredse, fortællecafeer, radio, teater, bøger, artikler, ph.d.-afhandling og fotografier.²

Bærende for alt projektarbejdet var samarbejde mellem arbejdere og bogligt uddannede med fornødne forkundskaber og en forståelse af relationen som en gen-

sidig læreproces. Den forståelse havde fotografen med sig ud på værftet den dag i oktober 1999, da et halvt års arbejde begyndte. At fotografere på en arbejdsplads er nemlig som fortællingen et længevarende arbejde.

At ideen om fotograferingen udsprang af dokarbejdernes fortællergruppe, var afgørende for fotograferingen som arbejdsproces og læreproces. Fotografiet er et standset øjeblik og viser det isolerede øjeblik i en æstetisk form. Fotografen kan bestræbe sig på at fotografere episk, følge processer, så der opstår serier af billeder. Skal billederne få et socialt og historisk fortællende indhold, må de kombineres med arbejdernes egne fortællinger om det kollektive arbejde, som de enkelte billeder bryder op. Det var i fortællergruppen, at vi fik at vide, hvem der førte kranen. Hvad man heller ikke kan se sig til, er, at kranførerens forhold til kranen er unikt, at den har sin egen "personlighed", og at kranerne ikke alene er store og stærke arbejdsredskaber, der tager de tungeste løft, men i klubarbejdet også et "magtfuldt værktøj": I faglige stridigheder behøvede kranførerne blot at nedlægge arbejdet, så lå værftet øde.

Sammen med arbejderne kan man komme bag om det afbildede til de processer i det levede og levende liv, som fotografierne dokumenterer i arbejdets og arbejderens verden. Dermed modvirkes en enøjet æstetiserende betragtningsmåde, og en social og historisk fremmes. Som skrivende arbejder kunne Svend Ritto, om end nødtigt, for "det var ikke noget særligt", tilføje en digterisk dimension:

“ Et værft

På tegnestuen linier der krydser
 På planet streger der skæres
 I haller stumper der svejses
 På bedding sektioner der samles
 På havet bølger der brydes
 Skib du er sved og stål
 et kunstværk med kraft og mål

Hvis man vil være arbejdets og arbejderens fotograf, er det vigtigt, at kontakten sker gennem arbejderne, deres tillidsfolk og faglige organisation. Den sidste fællestillidsmand på Dokken, fortællergruppens Torben Jørgensen, og den tidligere arbejdsmand og talsmanden for gruppen, Villy Andersen, gik til værftet og skaffede tilladelsen, så fotografen fik adgang til pladsen.

Men hvor begynde og ende? Fotografen må følges med en arbejder, der kender pladsen, dens mange bygninger og arbejdsprocesser. Med Villy Andersen som ledsager og vejleder var jeg fra først til sidst privilegeret. Villy førte mig rundt i alle hjørner og på lofter, hvor tegninger og modeller var blevet lavet. Han kunne på stedet fortælle om, hvilket arbejde det havde været at kravle ind i tankene, sprøjtemale, uddele arbejdstøj og føre kranen.

Efterhånden kunne jeg færdes på egen hånd, og med demonteringen blev motiverne færre og færre. Men inden der kun var fritstående sektioner, spejlinger i vandpytter og efterladte rør tilbage, mødte jeg enkelte arbejdere i aktivitet. Det gjaldt her som altid om at gribe det øjeblik, hvor en bevægelse giver et karakteriserende udtryk

for arbejdet. Det er en vanskelig opgave – den svenske arbejderfotograf Jean Hermanson er en mester og en læremester.

Da jeg kom til beddingen og så et kaos, vidste jeg ikke umiddelbart, hvad det var udtryk for, kun at der var en skønhed i det kaotiske. Heldigvis dukkede en arbejder op, Keld Vester Laursen, fra fortællergruppen. Han fortalte om det slidsomme arbejde med at hugge træblokkene til og bygge løbetøjet op og om det efterladte kaos som arbejdernes sidste protest imod påbuddet om at søsætte et skib dagen efter konkursen trods deres nægtelse. På stedet forbandt fotografering og levet liv sig. Nu er Keld død og med ham mange andre af fortællerne, arbejdspladsen tabt og forsvundet. Imod glemslen kan overleveringerne virke, hvis nogen lytter, læser og ser dem.

De gensidige læreprocesser er ikke afgrænset af selve fotograferingen. De fortsætter, når billederne skal vurderes, tematiseres og tilrettelægges. I den proces bliver fotografen klar over det enkelte billedes præcise dokumenterende indhold, og det er her, arbejdere kan få genkendelsens glæde eller smerte. De kan også opdage den æstetiske dimension i deres arbejde, der har været ubemærket, fordi det funktionelle har haft den totale opmærksomhed. Her opdagede den tidligere sprøjtemaler Villy skønheden i de prøvehandling på doksiden, der på fotografiet ligner et maleri, og først på det tidspunkt fik han en forklaring på sin undren over fotografens begejstring, da vi stod i dokken.

I mødet med arbejdernes erfaringer og viden kan det æstetiske øjeblikstryk isoleret betragtet og beundret blive problematiseret. For det fotografiske udtryk dokumenterer også et arbejdsmiljø. På billedet ser man de skønneste farver, som var det et maleri, men så kan maskinarbejderen Gunnar Simonsen fortælle, at det viser de mest giftige aflejringer fra skæremaskinen. Både før og efter det fastfrosne øjeblik har billedet sin historie, og den sammenhæng må ikke forsvinde. Sker det, tager man billedet fra arbejderne og deres historie.

Således set er det nødvendigt med et samarbejde hele vejen igennem, det være sig om slutpunktet er fotograferingen og mødet med billederne, eller om det drejer sig om en udstilling eller en bog. Det var også på den baggrund, at samarbejdet med Villy Andersen om fotograferingen fortsatte i tilknytning til en udstilling og bogen *Dokken. En forsvunden verden*.³

De enkelte billeder her i nummeret er løsrevet fra de temaer, hvori de indgår i *Dokken. En forsvunden verden*, og taber dermed i episk fylde. Og den bog hænger sammen med tre efterfølgende fotobøger, der alle bevidner det forsvindende og forsvundne.⁴ Disse fire fotobøger er alle beslægtet med arbejderfotografbevægelsen, der fik sit udspring i Tyskland i 1926-1933 for at brede sig til store dele af verden og blive genoplivet i 1960'erne. Men den historie venter på udfoldelse.

Noter

- 1 *IDokkens verden* (2003) redigeret af Kirsten Folke Harrits og Ditte Scharnberg i samarbejde med fortællerne på baggrund af ordrette udskrifter af fortællingerne, som hver enkelt fik en kopi af. Foruden de 22 fortælleres livshistorier i forkortet form indgår digte af fortæller, skibsbygger og skrivende arbejder Svend Ritto samt fotografier, herunder 22 portrætter af fotograf Lasse Nielsen. Udskrifterne ligger sammen med det øvrige arkivmateriale fra 23 års arbejderhistorisk

virke, herunder over 300 fortælleres beretninger på bånd og digitaliseret, i arkivet *Arbejdererindringer i Aarhus*, der er overdraget til Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv på Arbejdermuseet i København.

- 2 Se også Kirsten Folke Harrits og Ditte Scharnberg: *Fortælling og fortællere* (2007) og Kirsten Folke Harrits: *Så mange beretninger. Så mange spørgsmål. Arbejderes livshistoriske fortællinger som læreproces* (2002) om fortællingen som læreproces teoretisk, historisk og i praksis, samt om erindringsgenren som sociobiografi, herunder forholdet mellem den litterære erindringsform i arbejderlitteraturen og dens mundtlige forform i erindringsfortællingen.
- 3 Til bogens tilrettelæggelse medvirkede også nu afdøde fotograf Dorte Petersen. I bogen indgår desuden billedtekster af Villy Andersen, digte af fortælleren og den skrivende arbejder Svend Ritto samt erindringsuddrag fra bogen *I Dokkens verden* (2003).
- 4 *Adskikkelser. Ceres – et bryggeri forsvinder* (2011). *Transformation. Fra Godsbanegård til kulturproduktionscenter* (2013). *Mens Ceresbyen bliver til* (2019). 120 fotografier fra bøgerne hænger som udsmykning på Langsøhus, 3Fs tillidsmands- og kursuscenter i Silkeborg.